

УДК 343.102

Мулявка Д.Г.*к. ю. н., професор,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національний університет державної фіскальної служби України***Бедренко М.А.***начальник
відділу особистої охорони голови правління
Публічне акціонерне товариство «Миронівський хлібопродукт»*

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. 13 квітня 2017 р. Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», яким визначено загальні правові засади організації зазначеної діяльності в Україні як одного зі шляхів забезпечення конституційних гарантій людини та громадянина на захист своїх законних прав та інтересів. Однак Президент України застосував право вето та 20 грудня 2017 р. повернув вказаний правовий акт на повторний розгляд Верховною Радою України [1], дотепер суспільні відносини в цій сфері залишаються нерегульованими. Водночас нині в Україні активно розвивається ринок детективних послуг, на якому, за даними різних джерел, працює 5–15 тис. підприємств та фізичних осіб-підприємців, а щомісячний обсяг цього ринку становить десятки мільйонів гривень. Складність у визначенні точної їх кількості пов'язана з тим, що, за відсутності спеціального законодавства, яке мало б регулювати їхню діяльність, не завжди можна відрізнити приватні детективні підприємства (агенції) від інших суб'єктів господарських відносин, які надають інформаційні послуги. Але можна констатувати, що в Україні склався і функціонує «сірий» ринок детективних послуг, які мають стабільно високий попит в українському суспільстві, тому зволікання із затвердженням законодавчого акта, який би регулював таку діяльність, ускладнює контроль за

ним і потенційно сприяє порушенням законодавства. Отже, ухвалення Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» вбачається вкрай необхідним, однак не можна не брати до уваги потребу в досконалому і несуперечливому викладі його базових положень, зокрема принципів приватної детективної діяльності.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблематика, пов'язана із з'ясуванням сутності принципів приватної детективної діяльності, у роботах українських науковців висвітлена ще недостатньо. Закордонний досвід приватної детективної діяльності вивчали у своїх роботах В.О. Черков, П.О. Попов [2] та І.О. Чайка [3], перспективи правового регулювання приватної охоронної та детективної діяльності – О.Д. Пунда [4], однак принципи приватної детективної діяльності залишилися поза увагою вітчизняних учених. Зазначене, як і гостра потреба в правовому регулюванні детективної діяльності, зумовлює необхідність з'ясування сутності та видів вказаних принципів.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є обґрунтування класифікації принципів приватної детективної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Для ефективного здійснення будь-якої професійної діяльності надзвичайно важливі принципи – керівні засади, фундаментальні ідеї, правила поведінки, які визначають як ціннісні орієн-

тири, так і спрямованість поведінки професіоналів [5, с. 54; 6, с. 94; 7, с. 368]. Як слушно зазначають В.Ф. Погорілко й О.Ф. Фрицький, принцип – це об'єктивна закономірність, притаманна будь-якому суспільно-політичному явищу, сформульована у вигляді певної ідеї, правила або засади [8, с. 89]. Варто погодитися з думкою, що саме принципи права є необхідними елементами правового впливу, який, у свою чергу, у межах інструментального підходу ототожнюється із правовим регулюванням [9, с. 1056].

Традиційно в теорії оперативно-розшукової діяльності, з огляду на Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», виділяють такі принципи, як: верховенство права, законність, дотримання прав і свобод людини [10]. Водночас, як слушно зауважує В.В. Хмеленко, коло принципів оперативно-розшукової діяльності ширше, можна виокремити такі критерії побудови системи принципів оперативно-розшукової діяльності: 1) за ступенем конкретизації виділяють принципи, напрацьовані оперативно-розшуковою практикою та визначені законодавством (безпосередньо визначені в оперативно-розшуковому законодавстві та впливають із норм оперативно-розшукового законодавства); 2) за поширенням виділяють принципи оперативно-розшукової діяльності, які характерні: а) для всієї юридичної діяльності (законність, гуманізм, дотримання прав людини та громадянина, рівність перед законом, позавідомчий контроль); б) для діяльності з боротьби зі злочинністю (оперативність, всебічність, повнота й об'єктивність провадження справ, її здійснення уповноваженими суб'єктами, поєднання гласності та негласності); в) для пошукової діяльності (конспіративність, залучення конфідентів, співмірність оперативно-розшукового реагування) [11, с. 19; 7].

Аналіз положень ст. 3 ухваленого головою Верховної Ради України проекту закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» свідчить про те, що суб'єкти законодавчої ініціативи віднесли до кола вказаних прин-

ципів згадані вище принципи верховенства права, законності та дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також принципи диспозитивності, об'єктивності та неупередженості, добросовісності, незалежності суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності, конфіденційності та збереження професійної таємниці, взаємодії із правоохоронними органами, органами державної влади й органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами. Крім того, у ч. 2 вказаної статті міститься вказівка на те, що суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності здійснюють детективну діяльність на всій території України, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або законодавством іноземної держави. Останнє положення по суті є втіленням принципу територіальності.

Зміст наведених вище принципів свідчить про те, що для полегшення їх розуміння й оптимізації практики правозастосування вони можуть бути розділені на дві групи: загальні і спеціальні.

Загальні принципи приватної детективної діяльності, на нашу думку, являють собою спільні для всіх суб'єктів правовідносин імперативні засади діяльності, порушення яких призводить до настання кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, цивільно-правової та матеріальної відповідальності. До них належать принципи верховенства права, законності та дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, конфіденційності та збереження професійної таємниці, а також принцип територіальності. Спеціальні принципи приватної детективної діяльності, на наш погляд, охоплюють також принципи диспозитивності, об'єктивності та неупередженості, добросовісності, незалежності суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності, взаємодії із правоохоронними органами, органами державної влади й органами місцевого самоврядування,

підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

Спробуємо пояснити свою позицію. Віднесення визначених вище принципів до групи загальних здійснено на підставі поширення дії зазначеного принципу на всіх суб'єктів правовідносин, а також з урахуванням наявності в різних галузях національного законодавства санкцій за порушення вказаних принципів. Так, усі без винятку особи, які постійно мешкають або тимчасово перебувають на території України, зобов'язані дотримуватися принципу законності, порушення якого (тобто вчинення незаконного діяння шляхом дії або бездіяльності), призводить до юридичної відповідальності. Цей принцип, зокрема, відображений у ст. 68 Основного закону України, в якій визначено, що кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, а незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності [12]. Те саме стосується принципу дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Принцип територіальності, який базується на конституційному положенні, що суверенітет України поширюється на всю її територію (ч. 1 ст. 2), означає, що правові засади здійснення приватної детективної діяльності поширюються на всю територію України, якщо інше не передбачено міжнародним договором або законом України. Віднесення до групи загальних принципу конфіденційності обумовлено приписами ст. ст. 31, 32 Конституції України, якими визначено, що кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної й іншої кореспонденції, винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, для запобігання злочину чи з'ясування істини під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо; ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених

Конституцією України; не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Суб'єкти приватної детективної діяльності, як і будь-які інші суб'єкти, на яких поширюється дія Конституції і законів України, зобов'язані дотримуватися вказаних вище положень на загальних підставах, отже, такі принципи доцільно об'єднати в групу загальних.

На відміну від загальних, за недодержання спеціальних принципів кримінальної й адміністративної відповідальності не передбачено. Оскільки приватна детективна (розшукова) діяльність у розумінні ухваленого Верховною Радою України Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» – це дозволена Міністерством юстиції України підприємницька діяльність приватних детективів або об'єднань приватних детективів щодо надання замовникам на платній договірній основі детективних послуг із метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах та в порядку, передбачених цим Законом; а приватний детектив – це фізична особа-підприємець, яка здійснює приватну детективну (розшукову) діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом, то на здійснення досліджуваного виду діяльності поширюються вимоги, свободи й обмеження, характерні для суб'єктів господарювання, що здійснюють господарську діяльність для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку [13]. Отже, на нашу думку, не може наставати юридична відповідальність за недодержання принципу диспозитивності, який, наприклад, у цивільному процесі тлумачиться як принцип судочинства, згідно з яким сторони в процесі вільно розпоряджаються своїми матеріальними і процесуальними правами: представляти чи не представляти доказ, давати показання чи відмовитися від цього, заявляти клопотання чи ні, подавати скаргу чи

не подавати тощо, включаючи право на примирення сторін у визначених законом випадках [14] (у Законі України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» законодавець, на жаль, сутність даного принципу не пояснює). А ось за порушення принципів об'єктивності, неупередженості й добросовісності корпоративними нормами суб'єктів господарювання або договором може бути передбачено певні види відповідальності (дисциплінарну або матеріальну у першому випадку, цивільно-правову – у другому).

Висновки. На підставі вищезазначеного можна переконатися, що визначення сутності принципів приватної детективної діяльності є необхідною передумовою створення від-

повідного правового підґрунтя діяльності приватних детективів. Класифікація таких принципів має базуватися на критерії правового статусу суб'єктів приватної детективної діяльності (загального та спеціального) і враховувати як вимоги, які висуваються до всіх суб'єктів, що постійно або тимчасово перебувають на території України, так і особливості здійснення ними підприємницької діяльності.

Напрямами подальших наукових розвідок, пов'язаних із сутністю принципів приватної детективної діяльності, на нашу думку, мають стати обґрунтування сутності інформаційних прав та обов'язків, а також конкретизація обмежень, зокрема, у сфері доступу до персональних даних.

Анотація

У статті зроблено спробу визначити сутність та надати класифікацію принципів приватної детективної діяльності. Обґрунтовано, що вказані принципи можна поділити на дві групи – загальні і спеціальні. Охарактеризовано зміст принципів, які входять до кожної із цих груп.

Ключові слова: приватна детективна діяльність, принципи приватної детективної діяльності, принцип законності, принцип верховенства права, принцип конфіденційності, принцип диспозитивності.

Аннотация

В статье предпринята попытка определить сущность и предложить классификацию принципов частной детективной деятельности. Обосновано, что указанные принципы можно разделить на две группы – общие и специальные. Охарактеризовано содержание принципов, входящих в каждую из этих групп.

Ключевые слова: частная детективная деятельность, принципы частной детективной деятельности, принцип законности, принцип верховенства права, принцип конфиденциальности, принцип диспозитивности.

Mulavka D.G., Bedrenko M.A. Classification of the principles of private detective work

Summary

The article attempts to determine the nature and form a classification of the principles of private detective work. It is justified that these principles can be divided into two groups – general and special. Characterized content of the principles included in each of these groups.

Key words: private detective work, principles of private detective work, principle of legality, principle of rule of law, principle of confidentiality, principle of disposition.

Список використаних джерел:

1. Пропозиції Президента до Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3726&skl=9 (дата звернення: 03.10.2018).
2. Черков В.О. Попов П.О. Приватна детективна діяльність у розвинутих країнах світу. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2010. № 2. С. 248–259.
3. Чайка І.О. Приватна детективна діяльність: зарубіжний досвід. Всеукраїнський самміт приватних детективів: матеріали доповідей (м. Дніпро, 30 листопада 2017 р.). Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 221–225.
4. Пунда О.Д. Приватна охоронна та детективна діяльність (перспективи правового регулювання). Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2009. Вип. 48. С. 151–159.
5. Карташов В.Н. Принципы правоприменительной деятельности. Ярославль: Изд-во Ярослав. ун-та, 1981. 165 с.
6. Иванов Р.Л. К вопросу о генезисе принципов права. Вестник Ленингр. ун-та. 1987. Вып. 4. С. 92–95.
7. Хмеленко В.В. Система принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 4 (89). С. 367–373.
8. Муніципальне право України: підручник / В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький, М.О. Баймуратов та ін.; за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. К.: Юрінком-Інтер, 2001. 352 с.
9. Шопіна І.М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. Форум права. 2011. № 2. С. 1055–1061. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_173 (дата звернення: 03.10.2018).
10. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135–ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
11. Оперативно-розшуковий діяльність: учебник / под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова, А.Ю. Шумилова. М.: Инфра-М, 2004. 848 с.
12. Конституція України: Закон від 28. червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.10.2018).
13. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № № 18–22. Ст. 144.
14. Диспозитивність. Юридична енциклопедія: у 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка (відп. ред.) та ін. К.: Українська енциклопедія, 1998. Т. 2: Д – Й. 744 с.